

Albert CAMUS
philosophe et écrivain français [1913-1960]
(1947)
LA PESTE Récit

[18] Le matin du 16 avril, le docteur Bernard Rieux sortit de son cabinet et buta sur un rat mort, au milieu du palier. Sur le moment, il écarta la bête sans y prendre garde et descendit l'escalier. Mais, arrivé dans la rue, la pensée lui vint que ce rat n'était pas à sa place et il retourna sur ses pas pour avertir le concierge. Devant la réaction du vieux M. Michel, il sentit mieux ce que sa découverte avait d'insolite. La présence de ce rat mort lui avait paru seulement bizarre tandis que, pour le concierge, elle constituait un scandale. La position de ce dernier était d'ailleurs catégorique : il n'y avait pas de rats dans la maison. Le docteur eut beau l'assurer qu'il y en avait un sur le palier du premier étage, et probablement mort, la conviction de M. Michel restait entière. Il n'y avait pas de rats dans la maison, il fallait donc qu'on eût apporté celui-ci du dehors. Bref, il s'agissait d'une farce.

Le soir même, Bernard Rieux, debout dans le couloir de l'immeuble, cherchait ses clefs avant de monter chez lui, lorsqu'il vit surgir, du fond obscur du corridor, un gros rat à la démarche incertaine et au pelage mouillé. La bête s'arrêta, sembla chercher un équilibre, prit sa course vers le docteur, s'arrêta encore, tourna sur elle [19] même avec un Petit cri et tomba enfin en rejetant du sang par les babines entrouvertes. Le docteur la contempla un moment et remonta chez lui. Ce n'était pas au rat qu'il pensait. Ce sang rejeté le ramenait à sa préoccupation. Sa femme, malade depuis un an, devait partir le lendemain pour une station de montagne. Il la trouva couchée dans leur chambre, comme il lui avait demandé de le faire. Ainsi se préparait-elle à la fatigue du déplacement. Elle souriait.

- Je me sens très bien, disait-elle.
Le docteur regardait le visage tourné vers lui dans la lumière de la lampe de chevet. Pour Rieux, à trente ans et malgré les marques de la maladie, ce visage était toujours celui de la jeunesse, à cause peut-être de ce sourire qui

Чума Альбер Камю

(Переклад Анатоль Перепадя)

Вранці шістнадцятого квітня доктор Ріє, вийшовши зі свого помешкання, перечепився на сходовому майданчику об здохлого щура. Він неухажливо одкинув його носом черевика і зійшов сходами вниз. Але на вулиці його спинила думка: чого б ото щурові валятися у нього під дверима, і він вернувся попередити воротаря. Побачивши, як сприйняв звістку старий Мішель, він зрозумів, яка незвичайна його знахідка. Якщо лікареві здохлий щур у їхньому домі здався лише дивиною, то в очах воротаря це була справжня ганьба. А втім, Мішеля не легко було збити з пантелику: нема щурів у домі, та й годі. І хоч би як запевняв його лікар, що сам бачив щура на майданчику другого поверху, і, мабуть, здохлого щура, Мішель затявся. Нема щурів у домі, хтось, очевидно, підкинув ту погань навмисне. Словом, то якась витівка.

Увечері того самого дня Бернар Ріє, перш ніж зайти до себе, зупинився в коридорі й почав намацувати в кишені ключі, як раптом з темного кутка вибіг, заточуючись, здоровенний щур; шерсть на ньому була мокра. Гризун спинився, ніби шукаючи рівноваги, перекутився на місці і, кволо писнувши, упав додолу; з його вищиреного писка бризнула кров. Хвилину лікар мовчки дивився на нього, а потім зайшов до себе.

Думав він не про щура. Вигляд крові навернув його думкою до свого клопоту. Дружина лікарєва слабувала вже рік і завтра мала їхати до санаторію в гори. Як він і просив, ідучи, вона лежала в їхній спальні. Так вона готувалася до завтрашньої втомливої подорожі. Вона усміхнулась.

— А я почуваюся дуже добре,— мовила. Лікар подивився на обличчя, повернуте до нього в світлі нічної лампи. Дарма що змарніле від хвороби, обличчя тридцятилітньої жінки здавалося юним, може, через оту всепереможну посмішку.

— Спробуй заснути, як можеш,— сказав він.— Об одинадцятій приїде доглядальниця, і я відвезу вас обох на дванадцятигодинний поїзд.

emportait tout le reste.

- Dors si tu peux, dit-il. La garde viendra à onze heures et je vous mènerai au train de midi.

Il embrassa un front légèrement moite. Le sourire l'accompagna jusqu'à la porte.

Le lendemain 17 avril, à huit heures, le concierge arrêta le docteur au passage et accusa des mauvais plaisants d'avoir déposé trois rats morts au milieu du couloir. On avait dû les prendre avec de gros pièges, car ils étaient pleins de sang. Le concierge était resté quelque temps sur le pas de la porte, tenant les rats par les pattes, et attendant que les coupables voulussent bien se trahir par quelque sarcasme. Mais rien n'était venu.

- Ah ! ceux-là, disait M. Michel, je finirai par les avoir.

Intrigué, Rieux décida de commencer sa tournée par les quartiers extérieurs où habitaient les plus pauvres de ses clients. La collecte des ordures s'y faisait beaucoup plus tard et l'auto qui roulait le long des voies droites et poussiéreuses de ce quartier frôlait les boîtes de détrit, [20] laissées au bord du trottoir. Dans une rue qu'il longeait ainsi, le docteur compta une douzaine de rats jetés sur les débris de légumes et les chiffons sales.

Il trouva son premier malade au lit, dans une pièce donnant sur la rue et qui servait à la fois de chambre à coucher et de salle à manger. C'était un vieil Espagnol au visage dur et raviné. Il avait devant lui, sur la couverture, deux marmites remplies de pois. Au moment où le docteur entrait, le malade, à demi dressé dans son lit, se renversait en arrière pour tenter de retrouver son souffle caillouteux de vieil asthmatique. Sa femme apporta une cuvette.

- Hein, docteur, dit-il pendant la piqûre, ils sortent, vous avez vu ?

- Oui, dit la femme, le voisin en a ramassé trois.

Le vieux se frottait les mains.

- Ils sortent, on en voit dans toutes les poubelles, c'est la faim !

Він торкнувся губами вологого чола. Усмішка проводжала його до дверей.

Назавтра, сімнадцятого квітня, о восьмій годині воротар зупинив лікаря на ганку і поскаржився йому, що якись лихі дотепники підкинули в коридор трьох здохлих щурів. Очевидно, їх прищекнула якась саморобна пастка, бо всі були заюшені кров'ю. Воротар Ще з хвилину постояв на порозі, тримаючи щурів за лапки і сподіваючись, що винуватці зрадять себе якоюсь новою вихваткою. Проте нічого такого не сталося.

— Гаразд, начувайтесь,— пообіцяв Мішель,— я їх застукаю!

Заінтригований цим випадком, Ріє надумав розпочати свій об'їзд із околиці, де мешкали його найубогіші пацієнти. Сміття вивозили звідти набагато пізніше, ніж у середмісті, і машина, їдучи рівними закуреними вуличками, трохи не черкала своїми боками об виставлені край пішоходу бачки з покидьками. Тільки на одній такій вулиці, їдучи, лікар нарахував з півтора десятка щурів, що валялися на купі лушпайок та брудного ганчір'я.

Першого хворого він застав у ліжку, в покої, що виходив на вулицю і правив водночас за спочивальню та їдальню. Хворий був старий іспанець із суворим і поораним зморшками обличчям. Перед ним на ковдрі стояли два горнятка з горохом. Коли лікар заходив, хворий, сидячи на постелі, відкинувся на подушки, намагаючись звести хрипкий ядушливий віддих. Його дружина принесла таз.

— А ви бачили, лікарю, як вони лізуть, га? — запитав старий, поки Ріє робив йому укол.

— Правда,— підхопила жінка,— наш сусід трьох підібрав.

Старий потер собі руки.

— Лізуть, їх по всіх смітниках повно, це на голод!

Ріє переконався, що про щурів говорить цілий квартал. Скінчивши з візитами, лікар повернувся додому.

— Вам телеграма,— сказав Мішель.

Rieux n'eut pas de peine à constater ensuite que tout le quartier parlait des rats. Ses visites terminées, il revint chez lui.

- Il y a un télégramme pour vous, là-haut, dit M. Michel.

Le docteur lui demanda s'il avait vu de nouveaux rats.

- Ah ! non, dit le concierge, je fais le guet, vous comprenez. Et ces cochons-là n'osent pas.

Le télégramme avertissait Rieux de l'arrivée de sa mère pour le lendemain. Elle venait s'occuper de la maison de son fils, en l'absence de la malade. Quand le docteur entra chez lui, la garde était déjà là.

Rieux vit sa femme debout, en tailleur, et avec les couleurs du fard. Il lui sourit :

- C'est bien, dit-il, très bien.

[21] Un moment après, à la gare, il l'installait dans le wagon-lit. Elle regardait le compartiment.

- C'est trop cher pour nous, n'est-ce pas ?

- Il le faut, dit Rieux.

- Qu'est-ce que c'est que cette histoire de rats ?

- Je ne sais pas. C'est bizarre, mais cela passera.

Puis il lui dit très vite qu'il lui demandait pardon, il aurait dû veiller sur elle et il l'avait beaucoup négligée. Elle secouait la tête, comme

pour lui signifier de se taire. Mais il ajouta :

- Tout ira mieux quand tu reviendras. Nous recommencerons.

- Oui, dit-elle, les yeux brillants, nous recommencerons.

Un moment après, elle lui tournait le dos et regardait à travers la vitre. Sur le quai, les gens se pressaient et se heurtaient. Le chuintement de la locomotive arrivait jusqu'à eux. Il appela sa femme par son prénom et, quand elle se retourna, il vit que son visage était couvert de larmes.

- Non, dit-il doucement.

Sous les larmes, le sourire revint, un peu crispé. Eue respira profondément :

- Va-t'en, tout ira bien.

Il la serra contre lui, et sur le quai maintenant, de l'autre côté de la vitre, il ne voyait plus que son sourire.

- Je t'en prie, dit-il, veille sur toi.

Mais elle ne pouvait pas l'entendre.

Лікар поцікавився, чи не бачив він знову щурів.

— Е ні,— відповів воротар.— Тепер я пильную, самі розумієте. І ці паскудники бояться.

Телеграма повідомляла, що завтра приїжджає мати Ріє.

Вона мала порядкувати в синовій господі, поки відсутня хвора дружина. Лікар зайшов до себе в хату, де вже чекала доглядальниця. Дружина була на ногах, вона вдягла строгий англійський костюм, підмалювалася. Ріє усміхнувся до неї.

— От і добре,— сказав він,— дуже добре.

На вокзалі він посадив її до спального вагона. Вона роззирнулася по купе.

— Задорого для нас, правда?

— Так треба,— мовив Ріє.

— А що це за історія зі щурами?

— Хтозна. Якась чудасія, але все минеться.

Потім скоромовкою він перепросив її за те, що мав би краще доглядати її, а натомість геть занедбав. Вона похитала головою, ніби благаючи його замовкнути, але він усе-таки додав:

— Коли ти повернешся, все буде інакше. Почнемо все по-новому.

— Авжеж, — сказала вона, і очі її заблищали.— Почнемо.

Вона обернулася до нього спиною і задивилась у вікно. На пероні, штовхаючись, метушилися пасажири. Пахкання потяга долиняло аж до купе. Він озвався до дружини і, коли вона обернулася, побачив, що лице її мокре від сліз.

— Годі-бо,— мовив він лагідно.

Вона усміхнулася крізь сльози, ледь скрививши губи. А тоді глибоко зітхнула.

— Ну йди, все буде гаразд.

Він обійняв її. І тепер, стоячи на пероні, по той бік

Près de la sortie, sur le quai de la gare, Rieux heurta M. Othon, le juge d'instruction, qui tenait son petit garçon par la main. Le docteur lui demanda s'il partait en voyage. M. Othon, long et noir, et qui ressemblait moitié à ce qu'on appelait autrefois un homme du monde, moitié à un croque-mort, répondit d'une voix aimable, mais brève :

[22] - J'attends Mme Othon qui est allée présenter ses respects à ma famille.

La locomotive siffla.

- Les rats..., dit le juge.

Rieux eut un mouvement dans la direction du train, mais se retourna vers la sortie.

- Oui, dit-il, ce n'est rien.

Tout ce qu'il retint de ce moment fut le passage d'un homme d'équipe qui portait sous le bras une caisse pleine de rats morts.

L'après-midi du même jour, au début de sa consultation, Rieux reçut un jeune homme dont on lui dit qu'il était journaliste et qu'il était déjà venu le matin. Il s'appelait Raymond Rambert. Court de taille, les épaules épaisses, le visage décidé, les yeux clairs et intelligents, Rambert portait des habits de coupe sportive et semblait à l'aise dans la vie. Il alla droit au but. Il enquêtait pour un grand journal de Paris sur les conditions de vie des Arabes et voulait des renseignements sur leur état sanitaire. Rieux lui dit que cet état n'était pas bon. Mais il voulait savoir, avant d'aller plus loin, si le journaliste pouvait dire la vérité.

- Certes, dit l'autre.

- Je veux dire, pouvez-vous porter condamnation totale ?

- Totale, non, il faut bien le dire. Mais je suppose que cette condamnation serait sans fondement.

Doucement, Rieux dit qu'en effet une pareille condamnation serait sans fondement, mais qu'en posant cette question, il cherchait seulement à savoir si le témoignage de Rambert pouvait ou non être sans réserves.

- Je n'admets que les témoignages sans réserves. je ne soutiendrai donc pas le vôtre de mes renseignements.

[23] - C'est le langage de Saint-Just, dit le journaliste en souriant.

Rieux dit sans élever le ton qu'il n'en savait rien, mais que c'était le langage d'un homme

вагонного вікна, бачив тільки її усміх.

— Прошу тебе,— промовив він,— пильнуй себе.

Але вона вже не могла почути його слів.

При виході на вокзальний майдан Ріє зіткнувся з паном Отонем, слідчим, котрий вів за руку свого сінка. Лікар запитав, чи не зібрався той у дорогу. Пан Отон, довготелесий і чорний, схожий на людину, як давніше казали, світську і водночас на факельника з похоронної контори, відповів люб'язно, але коротко:

— Я зустрічаю пані Отон, вона їздила провідати моїх батьків.

Засвистів потяг.

— Щури...— почав слідчий.

Ріє рушив був до поїзда, але потім знову повернув до виходу.

— Ет,— озвався він,— пусте.

Усе, що йому запам'яталося від тої хвилини, був залізничник, який ніс під пахвою скриньку, повну здохлих щурів.

По обіді того самого дня, ще перед початком вечірнього прийому Ріє прийняв молодика; йому вже сказано, що це газетяр і що він уже заходив уранці. Звали його Раймон Рамбер. Низенький, у спортивному одязі, широкоплечий, з рішучим виглядом та ясними розумними очима, він здався людиною самовпевненою. Молодик одразу взявся до справи. Прийшов він від великої паризької газети взяти в лікаря інтерв'ю про умови побуту арабів і хотів би також зібрати матеріал про санітарний стан корінного населення,— Ріє сказав, що стан такий собі. Але побажав дізнатися, перш ніж вести далі розмову, чи може газетяр написати правду.

— Авжеж,— відповів той.

— Я маю на увазі, чи буде ваше звинувачення беззастережне.

— Беззастережне, скажу щиро, ні. Але ж, по-моєму, для такого звинувачення нема достатніх

lassé du monde où il vivait, ayant pourtant le goût de ses semblables et décidé à refuser, pour sa part, l'injustice et les concessions. Rambert, le cou dans les épaules, regardait le docteur.
- Je crois que je vous comprends, dit-il enfin en se levant.

Le docteur l'accompagnait vers la porte :

- Je vous remercie de prendre les choses ainsi.

Rambert parut impatienté :

- Oui, dit-il, je comprends, pardonnez-moi ce dérangement.

Le docteur lui serra la main et lui dit qu'il y aurait un curieux reportage à faire sur la quantité de rats morts qu'on trouvait dans la ville en ce moment.

- Ah ! s'exclama Rambert, cela m'intéresse.

À dix-sept heures, comme il sortait pour de nouvelles visites, le docteur croisa dans l'escalier un homme encore jeune, à la silhouette lourde, au visage massif et creusé, barré d'épais sourcils. Il l'avait rencontré, quelquefois, chez les danseurs espagnols qui habitaient le dernier étage de son immeuble.

Jean Tarrou fumait une cigarette avec application en contemplant les dernières convulsions d'un rat qui crevait sur une marche, à ses pieds. Il leva sur le docteur le regard calme et un peu appuyé de ses yeux gris, lui dit bonjour et ajouta que cette apparition des rats était une curieuse chose.

- Oui, dit Rieux, mais qui finit par être agaçante.

- Dans un sens, docteur, dans un sens seulement. Nous n'avons jamais rien vu de semblable, voilà tout. Mais je trouve cela intéressant, oui, positivement intéressant.

[24] Tarrou passa la main sur ses cheveux pour les rejeter en arrière, regarda de nouveau le rat, maintenant immobile, puis sourit à Rieux :

- Mais, en somme, docteur, c'est surtout l'affaire du concierge.

Justement, le docteur trouva le concierge devant la maison, adossé au mur près de l'entrée, une expression de lassitude sur son visage d'ordinaire congestionné.

- Oui, je sais, dit le vieux Michel à Rieux qui lui signalait la nouvelle découverte. C'est par deux ou trois qu'on les trouve maintenant. Mais c'est la même chose dans les autres maisons. Il paraissait abattu et soucieux. Il se frottait le cou d'un geste machinal. Rieux lui demanda comment il se portait. Le concierge ne

présentait

Дуже лагідно Ріє сказав, що, мабуть, і справді для такого звинувачення підстав нема; ставлячи це запитання, він мав лише одну мету: йому хотілося знати, чи може Рамбер свідчити, нічого не пом'якшуючи.

— Я визнаю тільки свідчення, які нічого не пом'якшують. І тому не вважаю за потрібне підтверджувати ваше свідчення даними, що їх маю.

— Мова, гідна Сен-Жюста,— посміхнувся журналіст.

Не підвищуючи тону, Ріє сказав, що він не розуміється на цьому, а говорить просто мовою людини, яка втомилася жити в нашому світі, а проте відчуває прихильність до своїх ближніх і поклала для себе особисто не миритися з жодною несправедливістю й компромісами. Рамбер, увібравши в плечі шию, позирав на лікаря.

— Гадаю, я вас зрозумів,— нарешті промовив він і підвівся.

Лікар провів його до порога.

— Дякую, що ви так дивитеся на речі.

Рамбер нетерпляче повів плечем.

— Розумію,— сказав він,— вибачте, що потурбував вас.

Лікар потиснув йому руку й сказав, що можна було б зробити цікавий репортаж про гризунів: усюди по місту валяються десятки здохлих щурів.

— Ого! — вигукнув Рамбер.— Справді цікаво!

О сімнадцятій, знову вирушаючи в об'їзд, лікар зустрів на сходах ще досить молодого чоловіка, обважнілого, з масивним, але худим лицем під острішками густих брів. Лікар зрідка зустрічав його в іспанських танцюристів — ті мешкали на останньому поверсі в його кам'яниці. Жан Тарру зосереджено смалив, стежачи за останніми корчами щура, який конав на приступці коло його ніг. Він спокійно і проникливо глянув на лікаря сірими очима, привітався й додав, що навала щурів

pouvait pas dire, bien entendu, que ça n'allait pas. Seulement, il ne se sentait pas dans son assiette. À son avis, c'était le moral qui travaillait. Ces rats lui avaient donné un coup et tout irait beaucoup mieux quand ils auraient disparu.

Mais le lendemain matin, 18 avril, le docteur qui ramenait sa mère de la gare trouva M. Michel avec une mine encore plus creusée : de la cave au grenier, une dizaine de rats jonchaient les escaliers. Les poubelles des maisons voisines en étaient pleines. La mère du docteur apprit la nouvelle sans s'étonner.

- Ce sont des choses qui arrivent.

C'était une petite femme aux cheveux argentés, aux yeux noirs et doux.

- Je suis heureuse de te revoir, Bernard, disait-elle. Les rats ne peuvent rien contre ça.

Lui approuvait ; c'était vrai qu'avec elle tout paraissait toujours facile.

Rieux téléphona cependant au service communal de dératisation, dont il connaissait le directeur. Celui-ci [25] avait-il entendu parler de ces rats qui venaient en grand nombre mourir à l'air libre ? Mercier, le directeur, en avait entendu parler et, dans son service même, installé non loin des quais, on en avait découvert une cinquantaine. Il se demandait cependant si c'était sérieux. Rieux ne pouvait pas en décider, mais il pensait que le service de dératisation devait intervenir.

- Oui, dit Mercier, avec un ordre. Si tu crois que ça vaut vraiment la peine, je peux essayer d'obtenir un ordre.

- Ça en vaut toujours la peine, dit Rieux.

Sa femme de ménage venait de lui apprendre qu'on avait collecté plusieurs centaines de rats morts dans la grande usine où travaillait son mari.

C'est à peu près à cette époque en tout cas que nos concitoyens commencèrent à s'inquiéter.

Car, à partir du 18, les usines et les entrepôts dégorgeaient, en effet, des centaines de cadavres de rats.

Dans quelques cas, on fut obligé d'achever les bêtes, dont l'agonie était trop longue. Mais, depuis les quartiers extérieurs jusqu'au centre de la ville, partout où le docteur Rieux venait à passer, partout où nos concitoyens se rassemblaient, les rats attendaient en tas, dans les poubelles, ou en longues files, dans les ruisseaux. La presse du soir s'empara de

— цікава штука.

— Так,— згодився Ріє,— але зрештою це починає дратувати.

— Хіба що з одного погляду, докторе, лише з одного. Просто ми нічого подібного не бачили, та й годі. Але я вважаю цей факт цікавим, атож, безперечно, цікавим.

Тарру провів рукою по чубові, відкидаючи його назад, глянув знову на щура, вже нерухомого, потім посміхнувся до Ріє.

— Що не кажіть, докторе, а це вже клопіт для воротаря.

Як на те, лікар здибав воротаря в під'їзді, він стояв, спершись на стіну, і на його звичайно багровому обличчі проступала втома.

— Так, знаю,— відповів Мішель, коли лікар повідомив старого про нову знахідку.— Тепер їх зразу по два, по три знаходять. І в інших будинках те саме.

Він здавався пригніченим і стурбованим. Несамохіть потирав собі шию. Ріє спитав, як він себе почуває. Та не те щоб геть розклеївся, але якось не по собі. Певне, це його турботи гризуть. Зовсім збився з пантелику через цих щурів, от нехай вони заберуться геть, тоді йому зразу полегшає.

Та на ранок, вісімнадцятого квітня, лікар, привізнивши з вокзалу матір, побачив, що Мішель геть змарнів: тепер уже з десяток щурів дерлося по сходах, мабуть, перебиралися з підвалу на горище. У сусідніх будинках усі смітники напхані пацюками. Лікарева мати незворушно вислухала новину:

— Таке трапляється.

Вона була жіночка з посрібленим волоссям і чорними лагідними очима.

— Я дуже рада тебе бачити, Бернаре,— сказала вона.— Що нам ті щури!

Син кивнув: і справді, з нею все здавалося легким.

І все ж таки він зателефонував щуроловам,

l'affaire, dès ce jour-là, et demanda si la municipalité, oui ou non, se proposait d'agir et quelles mesures d'urgence elle avait envisagées pour garantir ses administrés de cette invasion répugnante.

La municipalité ne s'était rien proposé et n'avait rien envisagé du tout, mais commença par se réunir en conseil pour délibérer. L'ordre fut donné au service de dératisation de collecter les rats morts, tous les matins, à l'aube. La collecte finie, deux voitures du service devaient porter les bêtes à l'usine d'incinération des ordures, afin de les brûler.

[26] Mais dans les jours qui suivirent, la situation s'aggrava. Le nombre des rongeurs ramassés allait croissant et la récolte était tous les matins plus abondante. Dès le quatrième jour, les rats commencèrent à sortir pour mourir en groupes. Des réduits, des sous-sols, des caves, des égouts, ils montaient en longues files titubantes pour venir vaciller à la lumière, tourner sur eux-mêmes et mourir près des humains. La nuit, dans les couloirs ou les ruelles, on entendait distinctement leurs petits cris d'agonie. Le matin, dans les faubourgs, on les trouvait étalés à même le ruisseau, une petite fleur de sang sur le museau pointu, les uns gonflés et putrides, les autres raidis et les moustaches encore dressées. Dans la ville même, on les rencontrait par petits tas, sur les paliers ou dans les cours. Ils venaient aussi mourir isolément dans les halls administratifs, dans les préaux d'école, à la terrasse des cafés, quelquefois. Nos concitoyens stupéfaits les découvraient aux endroits les plus fréquentés de la ville. La Place d'Armes, les boulevards, la promenade du Front-de-Mer, de loin en loin, étaient souillés. Nettoyée à l'aube de ses bêtes mortes, la ville les retrouvait peu à peu, de plus en plus nombreuses, pendant la journée. Sur les trottoirs, il arrivait aussi à plus d'un promeneur nocturne de sentir sous son pied la masse élastique d'un cadavre encore frais. On eût dit que la terre même où étaient plantées nos maisons se purgeait de son chargement d'humeurs, qu'elle laissait monter à la surface des furoncles et des sanies qui, jusqu'ici, la travaillaient intérieurement. Qu'on envisage seulement la stupéfaction de notre petite ville, si tranquille jusque-là, et bouleversée en quelques jours, comme un homme bien portant dont le sang épais se mettrait tout d'un coup en

директор тої служби був його знайомий. Чи директор чув розмови про те, що цілі зграї щурів повилазили з нір і здихають? Мерсьє, директор, чув про це, ба навіть на їхній станції, що неподалік від набережної, знайдено з півсотні гризунів. Йому хотілося знати, наскільки гостре становище. Ріє не міг відповісти напевне, але вважав, що контора повинна вжити заходів.

— Авжеж,— промовив Мерсьє,— але хай-но дістанемо наказ. Якщо ти вважаєш, що справа варта заходу, я спробую дістати відповідне розпорядження.

— Будь-що завжди варте заходу,— відповів Ріє.

Лікарева прибиральниця тільки-но сказала йому, що на великій фабриці, де працює її чоловік, попідбирано кількасот здохлих щурів.

У кожному разі, десь на ту пору наші співгромадяни вже занепокоїлися. Вони мали на те підстави: починаючи з вісімнадцятого числа і справді на всіх фабриках і складах щодня виявляли сотні щурячих трупиків. У тих випадках, коли агонія затягувалася, доводилося добивати гризунів. Від околиці аж до центру міста, словом усюди, де побував доктор Ріє, всюди, де збиралися наші співгромадяни, щури ніби очікували їх, густо набившись у смітники або витягшись довгою низкою в риштаках. Від того дня за справу взялася вечірня преса і поставила перед муніципалітетом питання руба: чи збирається він діяти і які пильні заходи планує, аби убезпечити своїх підопічних від цієї гидотної напасті. Муніципалітет нічогосінько не збирався робити і жодних планів не мав, а обмежився тим, що тільки намірявся обговорити становище. Службі щуроловів дано наказ: щоранку на світанні підбирати здохлих пацюків. А потім обидві конторські машини мали відвозити здохлих гризунів на звалище і там спалювати.

Минуло кілька днів, і становище погіршало. Гризунів що далі, то більшало, і щоранку набиралось усе рясніше. Четвертого дня щури почали зграями виходити на світло й гинули цілими купами. З усіх комор, підвалів, погребів, риштаків вилазили вони довгими вервечками, вибиралися на світло, щоб, покрутившись довкола себе, сконати за два кроки від людини. Вночі в провулках, у коридорах виразно чувся їхній кволий передсмертний виск. Уранці в передмісті їх

révolution !

Les choses allèrent si loin que l'agence Ransdoc [27] (renseignements, documentation, tous les renseignements sur n'importe quel sujet) annonça, dans son émission radiophonique d'informations gratuites, 6.231 rats collectés et brûlés dans la seule journée du 25. Ce chiffre, qui donnait un sens clair au spectacle quotidien que la ville avait sous les yeux, accrut le désarroi. Jusqu'alors, on s'était seulement plaint d'un accident un peu répugnant. On s'apercevait maintenant que ce phénomène dont on ne pouvait encore ni préciser l'ampleur

ni déceler l'origine avait quelque chose de menaçant. Seul le vieil Espagnol asthmatique continuait de se frotter les mains et répétait : « Pssortent, ils sortent », avec une joie sénile. Le 28 avril, cependant, Ransdoc annonçait une collecte de 8.000 rats environ et l'anxiété était à son comble dans la ville. On demandait des mesures radicales, on accusait les autorités, et certains qui avaient des maisons au bord de la mer parlaient déjà de s'y retirer.

Mais, le lendemain, l'agence annonça que le phénomène avait cessé brutalement et que le service de dératisation n'avait collecté qu'une quantité négligeable de rats morts. La ville respira.

Albert Camus, LA PESTE (1947) 22

виявляли в риштаках з віночком крові на гострих мордочках, одні вже спухли й гнили, інші не встигли ще охолонути і ворушили вусиками. Навіть у центрі міста можна було наткнутися на трупи гризунів, що валялися на сходах будинків і на подвір'ях. А деякі забиралися у вестибюлі установ, на шкільні дворики, а інколи на тераси кав'ярень, де й здихали. Наші співгромадяни з подивом знаходили їх у найдаальших куточках міста. Іноді ця гидота засмічувала Збройну площу, бульвари, Приморський променад. Удосвіта місто прибирали від стерва, але протягом дня щурячих трупів накопичувалося дедалі більше. Не раз, бувало, якийсь припізнілий перехожий з розгону наступав на пружне тіло ще теплого щура. Здавалося, сама земля, на якій стояли наші будинки, очищалася від накопиченої в її надрах погані, ніби звідти вилитася на поверхню пасока й набрякали виразки, що доти роз'їдали її зсередини. Уявіть собі, як сторопіло наше містечко, досі таке тихе, як приголомшили його ці кілька днів; так здоровий чоловік нараз виявляє, що його ледача кров раптом завирувала в жилах.

Дійшлося до того, що агентство Інфдок (інформація, документи, дані з будь-яких питань) в години, відведені для безкоштовної інформації, передало по радіо, що тільки за один день, двадцять п'ятого квітня, зібрано й спалено шість тисяч двісті тридцять одного щура. Цифра ця узагальнила і прояснила суть видовиська, що стало вже буденним, і викликала загальне сум'яття. Досі люди тільки нарікали на цю навалу щурів, як на бридку пригоду. Тільки тепер вони усвідомили, що це явище, яке не знати куди вже сягнуло і звідки взялося, таїло в собі щось погрозливе. Один лише старий ядушливий іспанець і далі потирав руки та примовляв зі старечою втіхою: "Лізуть! Лізуть!"

Двадцять восьмого квітня агентство Інфдок передало, що зібрано вже близько восьми тисяч щурячих трупиків, і в місті зчинився справжній переполох. Жителі вимагали вжити рішучих заходів, винуватили владу в усіх смертних гріхах, а деякі власники вілл на морському узбережжі заговорили вже про те, чи не перебраться туди. Але наступного дня агентство оголосило, що навала враз припинилась і що служба очистки підбрала тільки незначну кількість здохлих щурів.